
INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS IN THE MUSIC TEXTBOOK FOR 5. GRADE OF THE COMPREHENSIVE SCHOOL IN BULGARIA

Krasimira Fileva-Ruseva, Ph.D

Academy of Music, Dance and Fine arts – Plovdiv, Bulgaria krassyfilleva@abv.bg

Abstract: In this study are considered interdisciplinary connections of the studied subject music with other subjects fulfilled in textbook music 5. grade of comprehensive school of Bulgarian publishing house "Prosveta +".

Relations with the literature are made based on the use of poetic text in music lessons, combining musical and literary illustrations, which provokes emotional response of students, as well as various tasks, including composing song set in a poetic text. With a history the relationships are built based on the included information linking a particular historical period with the music created at the same time and biographical data on the composers who worked in the period; on tasks to fifth graders to seek further information about the work of prominent Bulgarian Revivals. Relationship in the nature of works of fine art and tone art "makes relatives" also both subjects. Besides illustrations for the musical material for listening and performing placed with the task to complete his emotional suggestion, in textbooks are listed also reproductions of paintings by famous artists. With geography are made "contacts" in the study of musical folklore regions in Bulgaria. Interfaces with mathematics can be found in textbooks in marking with geometric shapes of musical structures and metre - regular and irregular, where the differences stand out especially perspicuous. By dancing connections are made with physical education and sports.

Various integrative connections created in this textbook can be used to build new interdisciplinary connections, but now of other subjects with the music; to create new music textbooks; and by teachers in their classes.

In the present study are identified both specific and long-term benefits for students from the established textbook interdisciplinary connections.

Through a variety of interdisciplinary connections is helped developing and broadening the range of knowledge appropriated by fifth graders.

The restructuring of the information and its use in different contexts, which are given enough opportunities, develop the intellect of students. This shows that along with aesthetic and moral education through music textbook for 5. grade is kept the trend that began to put through the educational kit for 1. class - to support the intellectual development of students.

The numerous and varied tasks aimed at enriching the emotional world of young people and at stimulating their capacity for empathy, such as the moral messages transmitted in the textbook, are a viable means of "Sentimental Education" - a development of emotional intelligence of students.

Keywords: interdisciplinary connections, 5. grade, comprehensive school, music textbook

МЕЖДУДИСЦИПЛИНАРНИ ВРЪЗКИ В УЧЕБНИК ПО МУЗИКА ЗА 5. КЛАС НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ В БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Красимира Филева

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство, Пловдив, България

krassyfilleva@abv.bg

Резюме: В настоящото изследване се разглеждат междудисциплинарните връзки на учебния предмет музика с другите изучавани учебни дисциплини, осъществени в учебника по музика за 5. клас на общообразователното училище на българското издателство „Просвета+“.

Връзките с литературата са реализирани на основата на използване на поетичен текст в уроците по музика, на съчетаването на музикални и литературни илюстрации, което провокира емоционалния отклик на учениците, както и на многообразни задачи, включително и такива за съчиняване на песен по поетичен текст. С историята връзките се градят на базата на включени сведения, свързващи конкретен исторически период с музиката, създадена в същото време и с биографични данни за композиторите, творили в разглеждания период, на задачи към петокласниците да потърсят допълнителни сведения за делото на видни български възрожденци. Сродството в характера на творби на изобразителното и на тоновото изкуство „сродява“ и

двете учебни дисциплини. Освен илюстрациите към музикалния материал за слушане и изпълнение със задачата да се допълни емоционалното му внушение, в учебника са поместени и репродукции на картини от световно известни художници. С географията са осъществени „контакти“ при изучаване на музикалните фолклорни области в България. Допирни точки с математиката могат да се открият в учебника при означаване с геометрични фигури на музикалните структури и на метрумите – равноделни и неравноделни, при което отликите изпъкват особено прегледно. Чрез танците са осъществени връзки и с физическото възпитание и спорт.

Разнообразните интегративни връзки създадени в този учебник, могат да се използват за изграждане на нови междудисциплинарни връзки, но сега на другите учебни предмети с музиката; при създаване на нови учебници по музика; както и от учителите в техните занятия.

В изследването са открити както конкретните, така и дългосрочните ползи за учениците от изградените в учебника междудисциплинарни връзки.

Чрез многообразието от интердисциплинарни връзки се подпомага обогатяването и разширяването на кръга от знания, усвоявани от петокласниците.

Преструктурирането на информация и използването ѝ в различен контекст, за което са предоставени достатъчно възможности, развива интелекта на учащите. Това показва, че наред с естетическото и нравствено възпитание, чрез учебника по музика за 5. клас продължава тенденцията, чието начало е поставено още с учебния комплект за 1. клас – да се подпомага интелектуалното развитие на учениците.

Многого на брой и разнообразни задачи, насочени към обогатяване емоционалния мир на младите хора, към стимулиране на способността им за съпреживяване, както и моралните послания, отправени в учебника, са надеждно средство за „възпитанието на чувствата“ - развитие на емоционалната интелигентност на учениците.

Ключови думи: междудисциплинарни връзки, общообразователно училище, учебник по музика

1. УВОД

Според учебната програма по музика за 5. клас на общообразователното училище, учителят трябва, въпреки ограничения хорариум, да запознае подрастващите с: музикалния език на народа ни – с българския музикален фолклор, т.е. да представи стойностни образци от уникалната ни народна музика; с творби на значими български композитори; с произведения на световно признати автори от различни стилови направления. За да се справи преподавателят с тази сложна задача, в учебника по музика на издателство „Просвета +“ [2] необходимата информация е организирана оптимално, така че тя да бъде достъпна, използваема и по други учебни предмети и, особено важно, когато става въпрос за изкуство – поднесена по интригуващ и вълнуващ начин.

При тези условия интегративните връзки с другите учебни дисциплини придобиват много важно значение, като, в интерес на мотивацията на учениците, особено необходимо е тези връзки да бъдат много и разнообразни. Това е наложително също, от една страна, за да стане преподаваната информация „конвертируема“, т.е. приложима и в други учебни предмети, а от друга – за да усвоят учащите уменията да боравят с придобитите знания, да ги преструктурират и използват в различни условия.

2. ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Предмет на настоящото изследване е учебникът по музика на издателство „Просвета +“ [2].

Обект са интердисциплинарните връзки, осъществени в учебника.

Целта е да се изведат връзките между музиката и другите учебни дисциплини, изучавани в 5. клас и изградени в този учебник, като се отчитат както непосредствените, така и дългосрочни ползи, които тези междупредметни връзки носят на учениците. Получената по този начин информация може да бъде приложена за осъществяване на интегративни връзки с нова насоченост – от другите учебни предмети, отправени към учебната дисциплина музика. Ползният опит може да послужи също при създаването на нови учебници по музика, както и да се използва от педагозите за планиране и провеждане на конкретните занятия.

Произтичащи от тази цел са следните *задачи*:

2. 1. Проследяване на връзките на музика с учебните дисциплини литература, история, изобразително изкуство, география, математика, физическа култура и спорт.

2. 2. Открояване на очакваните ползи, които тези интегративни връзки носят на учениците.

3. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ЛИТЕРАТУРА

Най-богати и разностранни в учебника са връзките с **литературата**. Тъй като музиката въздейства особено ярко върху емоционалния мир на слушателя, за да бъде тя възприемана пълноценно от младите хора, задължение на учителя по музика е да изисква на всяка песен, предвидена за изпълнение и на всяко произведение, предвидено за възприемане да се определи характерът. В песните това най-леко и естествено се осъществява, като се позволим на поетичния текст, тъй като в тези творби музиката и словото се допълват взаимно. Подходите за това са разнообразни. Ще разгледам някои от тях:

3. 1. В учебника са зададени насочващи въпроси, като например на страница 54 към песента „Къде си, вярна ти, любов народна“ е поставен въпросът „Кои са най-силните изрази в текста на песента?“ Мнението на авторите, което следва, е ясно обосновано. Това провокира учащите също да аргументират отговорите си, ако те са различни. Подобни въпроси се задават и към други песни. С такъв похват не само се постига емоционално обогатено отношение към музиката, но и поетичният текст се осмисля от всички ученици. В по-дългосрочен план, това е: - Стъпка към развитие на способността да се вниква в емоционалния смисъл на поетичен текст;

- Упражнение в аргументиране на собствено твърдение. Овладяването на това умение е необходимо както в евентуална бъдеща научна дейност, така и в много житейски ситуации.

3. 2. Към някои, значими за всеки българин теми от учебното съдържание са поместени подходящи стихове от български поети, с цел засилване на емоционалното внушение на разглеждания материал. По темата за Националния празник на България вдясно от текста на песента „Топчето пукна“ и под портрет на Райна княгиня е разположен цитат от стихове на Иван Вазов. Под илюстрацията е поместен въздействащ текст, свързан и със стиховете на песента. След него на петокласниците е предложено да проведат конкурс за написване на есе за Шипченската епопея или на стихотворение, посветено на Трети март. Съчетаването на музикални и литературни илюстрации, което провокира емоционалния отклик на учениците, с творческите задачи допринася за следното:

- Мотивирани от вълнуващите музикално-литературни внушения и влагайки в съчиняването своите собствени идеи, своето лично отношение, своя поглед към триумфалния ден на Освобождението от турско робство, причинило огромни страдания и унижения, петокласниците съпреживяват тези значими събития. Самият творчески акт (в случая – създаването на есе или стихотворение), който по правило е емоционално наситен, ако е зададен по подходящ начин от преподавателя, усилва и придава нова дълбочина на това съпреживяване.

- В перспектива това е необходим принос към развитие на емоционалните качества на подрастващите и към умението им да изразяват чрез думи своите идеи и чувства.

3. 3. Друг тип връзки с литературата са реализирани, като са подбрани стихове за съчиняване на мелодия. В тези творчески задачи учениците скандират текста, за да си изяснят метричната му пулсация; определят емоционалното му съдържание, за да могат да съчинят мелодия, която да го подчертава; проследяват потенциала му за придаване жанрова окраска на бъдещата мелодия и едва тогава започва „композирането“. На страница 53 за съчиняване са подготвени четири куплета, различни по метрична организация и, в известна степен, по характер. Подсказан е размерът на първото четиристишие, а за останалите се изисква размерът да бъде определен от учениците. След като се открият и нюансите в характера на всяко четиристишие, се пристъпва към съчиняването. Творческата задача завършва с предложение, ако съчинените мелодии са в размери, подходящи за народни танци, те да се обединят в танцова сюита. Ползата от подобен тип задачи е многостранна:

- От една страна се възпитава способността за диференциране на емоционални оттенъци в поетичен текст.

- От друга страна гордостта от създаването на свое завършено циклично музикално произведение е вдъхновяваща. Тя подтиква към създаване, към творене, но и към обич и интерес към музиката.

- Дългосрочната цел на тази форма на работа е развитието на творчески умения.

3. 4. Към произведения за слушане са поместени стихове с изискването да се посочат тези, които са най-близки до характера на прослушваната инструментална творба. На страница 23 за възприемане е предвиден химнът на Европа - „Ода на радостта“ из IV част на Симфония № 9 от Бетовен. След нотния запис на мелодията и превода на текста от Асен Разцветников стои задачата да се определи, кои от поместените стихове на Пейо Яворов, Стоян Михайловски и Пенчо Славейков са подходящи за химн, т.е. имат възторжен, тържествен характер, който допуска съчиняване на химнова мелодия. Такива задачи съдействат за

изграждане у учениците на усет за характерност, както и за подобряване на умението за вникване в емоционалното съдържание на поетичен текст.

3. 5. Стихове са използвани и за илюстриране на обобщения вид на структурите към изучавани в 5. клас музикални форми, т.е. за представяне на най-характерното за дадена музикална конструкция. На страница 44 със стихове на Иван Вазов, при които първият куплет се повтаря след втория, е „изобразена“ проста триделна форма от типа „ава“, а стихове на Константин Величков с поява на първия куплет освен в началото, също и на трето и пето място, са избрани за да представят рондо форма. С поставянето и реализирането на такъв тип задачи учещите са подпомогнати в:

- Развитие на умението за извличане на най-съществения, определящия признак на даден обект или понятие (в случая музикалните форми рондо и триделна с буквална реприза);

- Усвояване на способността за реструктуриране на информация чрез изискването от словесен текст да се изобрази музикална конструкция.

4. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ИСТОРИЯ

Ясно изразени в учебника са и връзките с **историята**.

4. 1. По подобаващ начин са отбелязани важни за българската история събития, озвучени са с подходяща музика, която може да се използва и от учители по история в техните часове. Например към Деня на народните будители са предложени за слушане „Рапсодия за пиано“ от Панайот Пипков и „Потомци“ от Георги Тимев. За изпълнение е предвидена песента „Ден на будителите“ от Красимир Милетков. Задачите по тази тема също са свързани с историята на нашия народ. На учениците се предлага да потърсят допълнителни сведения за делото на видните български възрожденци (по избор на учениците или разпределени по групи от учителя) Васил Априлов, Петър Берон или братя Миладинови. Така се реализират следните ползи:

- Необходимите за изпълнението на тази задача дейности като търсенето, съпоставянето, отбирането и подреждането, подпомагат осмислянето и запаметяването на придобитите знания. Когато събраната от децата информация се представи в учебното занятие, сведенията за всеки от избраните народни будители се възприемат и от другите ученици. Така обменените в класа знания допълват и обогатяват тези, които петокласниците получават в часовете по история.

- В перспектива логическите операции, които описах по-горе (отнасящи се до извличане на най-важната, достоверна и ярка информация от голям брой разнородни източници, каквито са налични в интернет), са от полза на интелектуалното развитие на петокласниците.

4. 2. На страница 23 след прослушване на Химна на Европа са поместени и кратки исторически сведения за него, което има значение за повишаване общата култура на подрастващите.

4. 3. Историческите сведения за първите български композитори от страница 56 са разгледани на фона на съпоставка на обществената ситуация в Европа с тази в България по време на турското робство и след Освобождението. Информацията се допълва и от лаконично представени данни за състоянието на културата в съответния исторически период. Така, във връзка с конкретната обстановка се изясняват задачите, стояли пред първите родни тонови творци, както и исторически обусловената специфика на произведенията им. Конкретните исторически факти в известен смисъл детайлизират и придават по-персонализиран, по-съотнесим с личността на отделния човек облик на знанията за този толкова важен период от българската история. Съчетаването на конкретизирана (в учебника по музика) и обща информация (от занятията по история) дава възможност тя да бъде по-пълно проумяна и почувствана, да стане по-близка не само до умовете, но и до сърцата на обучаваните. А кой педагог не би искал младите хора да разбират и обичат историята на народа си?

4. 4. Към няколко теми в учебника са дадени и кратки исторически сведения за музиката в разглеждания период, както и конкретни факти около създаването на значими за българската музика творби. От последния тип е информацията от страница 78 към темата за 24 май (ден на славянската писменост), свързана с композирането на Химна на Кирил и Методий. Подобни сведения, поместени на много места в учебника, обогатяват знанията, получени в часовете по история.

5. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

Добре изяви са и връзките с **изобразителното изкуство**.

5. 1. Освен илюстрациите към музикалния материал за слушане и изпълнение със задачата да се допълни емоционалното му внушение, в учебника са поместени и репродукции на картини от световно известни художници. Такъв пример е картината на Рубенс „Поклонението на влъхвите“ поместена при темата за Коледа (страница 41) и кореспондираща по характер с „Панис анджеликус“ („Хлябът на ангелите“) из „Тържествена меса“ от Цезар Франк. При това ползата е двустранна:

- От една страна подрастващите се запознават с повече шедеври на изобразителното изкуство;
- От друга страна се откроява емоционалното сходство на двете творби създадени с различни средства, което подпомага разбирането им и опознаването на изразния апарат на двете форми на естетическа практика – музика и живопис.

5. 2. За да се осигури на учащите по-дълбоко вникване в спецификата на музикалния фолклор от различни краища на България, авторите се позовават и на визуална информация – предоставен е богат снимков материал за народното творчество на предмети от бита в изучаваните области. Така „финото преживяване на цвета от българина“ (това констатира устно холандска психоложка и художничка, която провеждаше тук курс по арттерапия) е ясно отразено във фотографиите на красиви и богати народни носии (страници 16, 27, 28, 47, 52, 64, 65 и други) и някои битови предмети. Създаването им свидетелства, освен за ярко самобитната култура по отношение на художествените занаяти, но също и за вроден естетически вкус и за желанието на народа ни, въпреки тежкия ежедневен труд, да положи допълнителни усилия, за да живее не само малко по-удобно, но и по-красиво, за волята му, въпреки недоимъка и нерадостната историческа съдба, да вдигне поглед, за да мечтае, но също и за това, че българинът не само иска да бъде заобиколен от красотата, той притежава и способността да я твори. Показът на красиви произведения на народните художествени занаяти:

- Укрепва националната гордост;
- Провокира творческия потенциал;
- От полза е на развитието на естетическия вкус на младите хора.

5. 3. Към темите за музикалните форми са предложени също и задачи да се състави изучаваната в конкретно занятие музикална структура, но чрез подреждане на снимки. Такава задача е поставена например на страница 19 към темата за Рондо форма. Тук петокласниците трябва да изберат, коя снимка ще се появи в началото и в края на конструкцията и ще се повтаря след всяко от останалите изображения. Тази задача е още един пример за реструктуриране на информация, но реализирано върху друга учебна материя.

6. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ГЕОГРАФИЯ

Връзките с **географията** са осъществени при темата за фолклорните области. Това става чрез кратко описание на природата в региона, като за две от трите изучавани фолклорни области са публикувани въздействащи описания, направени от писатели. Това се допълва с богатата информация за музиката – характерни метруми, похвати за изпълнение на песните, най-използвани музикални инструменти, обреди, танци, прочути музикални изпълнители от региона, красиви илюстрации на присъщи на областта народни носии. Всичко това не само обогатява и прави по-задълбочени и по-вълнуващи срещите с музиката на конкретната област, но и придава нов, по-емоционално обогатен смисъл на географските познания за нея.

7. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА МАТЕМАТИКА

По-опосредствани са връзките с **математиката**. В учебника са подготвени схеми с геометрични фигури, чрез които се изобразяват музикалните форми, като различните една от друга фигури представят различните, често контрастиращи един с друг дялове на структурата. Към учениците са отправени и задачи да представят музикална форма като схема от геометрични фигури.

До геометрични фигури от един тип – правоъгълници – се прибегва и за ясно означаване на равноделните и неравноделни метруми. За да разграничават точно двата типа метрична пулсация петокласниците трябва да отчитат съотношенията в дължините на правоъгълниците, с които са представени метричните времена и дялове.

8. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ФИЗИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТ

В учебника сме използвали и възможността за връзки с **физическото възпитание и спорта**. Това става чрез предоставени сведения за специфичния характер на народните танци от изучаваните фолклорни области (страница 17), сведения за танца рондо (страница 18), задачи към учениците да научат да играят народен танц от конкретна фолклорна област. Такива задачи петокласниците могат да решат с помощта на учителя си по физическа култура.

По музикантски, емоционален начин е направена и друга, косвена връзка със спорта. Тя се създава от въпроса на страница 23. Там на учащите се предлага да опишат, как съпреживяват вълнението на наш спортист, на когото връчват златен медал от престижно състезание, в момента, в който прозвучава българският химн.

9. ВНИКВАНЕ В ЕМОЦИОНАЛНИЯ СВЯТ НА ПОДРАСТВАЩИТЕ

С **мечтите и желанията на подрастващите** кореспондират забавните страници в учебника. Чрез тях учителят се доближава повече до емоционалния свят на своите възпитаници, до желанията, стремежите, мечтите им, техните представи и идеи за забавление. От една страна, това дава на педагога възможност да опознае по-добре децата, да изгради по-тесна връзка с тях, да вникне по-дълбоко в техния свят, който иначе те старателно крият от него. Забавните страници са и форма на работа, в която обучаващият и възпитаващият елемент не са видими от пръв поглед, а са завоалирани във формата на атрактивни задачи, в подходящи, създадени специално за целта песни. Кастингът за „мис актриса“ на стр. 30 позволява на малките „актриси“ да се докоснат със своите собствени сетива до магнетичната атмосфера на кастинг, сцена, жури, фенове, до ежедневието на техните артистични кумири, повдига завесата пред вълнуващия трепет на сценичното представяне, но и ясно очертава необходимостта подиумното „превъплъщение“ да бъде обмислено, за качественото изпълнение да се положат известни усилия за да изпъкнем ние пред конкуренцията, предоставя възможността практически да се убедим, че наградата не се дава даром, а се постига с труд. Тъй като в учебната програма за 5. клас се изисква учениците да боравят с нови технически средства за звукозапис и комуникация, продължение на задачата за кастинг е, всички да запишат на телефоните си избраното най-добро изпълнение и да го изпратят до ученици от други класове. Това действие има и своя морален оттенък – за победителката то е възнаграждение – нейните „пет минути слава“. За останалите ученици то е морален урок – когато някой е по-добър от нас, ние трябва да загърбим завистта към него, да го признаем и да му съдействаме.

На същата страница е предвиден и кастинг за „мистър Всезнайко“. Победителят трябва да представи по най-оригиналния начин най-изчерпателната информация за френския баснописец Лафонтен и неговите басни, за които иронизираната в песента „Беатрис“ героиня изобщо не е чувала. Освен уменията да се търси и отсява най-същественото и атрактивното и то да се покаже по най-впечатляващия начин, задачата отправена към „мистър Всезнайко“ съдържа и ненавременно поднесеното послание „ние няма да бъдем невежи, ограничени и празноглави като Беатрис“. В тон с тези индиректни внушения е и въпросът в рубриката „Да помислим“ - тук петокласниците са приканени да разтълкуват пословицата „По дрехите посрещат, по ума изпращат“. Моралните послания, отправени в двата кастинга неусетно, под формата на забавление, имат по-силен ефект върху обучаваните в сравнение с пряко поднесените.

10. ИЗВОДИ

10. 1. Чрез многообразието от интердисциплинарни връзки се подпомага обогатяването и разширяването на кръга от знания, усвоявани от петокласниците.

10. 2. Преструктурирането на информация и използването ѝ в различен контекст, за което са предоставени достатъчно възможности, развива интелекта на учащите. Това показва, че наред с естетическото и нравствено възпитание, чрез учебника по музика за 5. клас продължава тенденцията, чието начало е поставено още с учебния комплект за 1. клас – да се подпомага интелектуалното развитие на учениците.

10. 3. Многообразието на брой и разнообразни задачи, насочени към обогатяване емоционалния мир на младите хора, към стимулиране на способността им за съпреживяване, както и моралните послания, отправени в учебника, са надеждно средство за „възпитанието на чувствата“ на учениците.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Кликс, Фрихтхарт. Пробуждающееся мышление. История развития человеческого интеллекта. Киев, 1983.
- [2] Минчева, П., П. Пехливанова, Кр. Филева, Св. Христова. Музыка 5. клас. София, „Просвета“, 2017
- [3] Петровский, Е. И., Методическое построение и язык учебника для средней школы, Москва, 1995
- [4] Подуровский, В. М. и Н. В. Суслова. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. Москва, 2001.
- [5] Трашлиев, Р. Задачата (Психолого-педагогически проблеми). София, Печатна база към МНП, 1989